

prof. dr. THE HONORABLE
GUNNINGSCHOOL
PASSEND ONDERWIJS

DYSLEXIEPROTOCOL

Prof. Dr. Gunningschool-VSO

Uitgegeven: oktober 2020

Inhoudsopgave

Inleiding.....	3
Hoofdstuk 1 - Dyslexie volgens het Protocol dyslexie VO	4
Criteria Dyslexie in het Voortgezet Onderwijs:	4
Kenmerken van leerlingen met dyslexie:.....	4
Gevolgen.....	4
Signalen voor dyslexie	4
Mogelijke aanvullende kenmerken en signalen voor dyslexie.....	5
Hoofdstuk 2 - Dyslexie in het ondersteuningsplan van de Prof. Dr. Gunningschool-VSO	6
Leerlingen die binnenkomen met een dyslexieverklaring.....	6
Leerlingen bij wie het vermoeden van dyslexie bestaat	6
Hoofdstuk 3 – Compenserende en dispenserende maatregelen voor leerlingen van de Prof. Dr. Gunningschool	7
Kurzweil	7
Hoofdstuk 4 – Dyslexiebegeleiding voor leerlingen van de Prof. Dr. Gunningschool	9
Hoofdstuk 5 – Compenserende en dispenserende maatregelen bij het eindexamen vmbo 2020	10
Bijlage 1 - Screeningslijst van dyslexie.....	11
Bijlage 2 – De houding van de docent t.a.v. een leerling met dyslexie.....	12

Inleiding

Dit document bevat informatie voor leerlingen, ouder(s)/verzorger(s), personeel en belanghebbenden over hoe er op de Prof. Dr. Gunningschool wordt gehandeld in het kader van dyslexie. Het beschrijft hoe er wordt omgegaan met leerlingen bij wie dyslexie is vastgesteld en met leerlingen waarbij het vermoeden van dyslexie bestaat. Het Landelijk dyslexieprotocol VO, geschreven in opdracht van het ministerie van OCW, is gebruikt als leidraad bij het schrijven van dit document.

Dit protocol is een leidraad gericht op de volgende doelen:

- Dyslectische kinderen kunnen die opleiding volgen waartoe ze op basis van hun cognitieve capaciteiten in staat zijn.
- Ze kunnen omgaan met hun dyslexie.
- Ze vergroten hun functionele lees- en schrijfvaardigheid zo nodig met hulpmiddelen.

Om deze doelen te behalen noemt het protocol vier uitgangspunten die noodzakelijk zijn:

- De leerling staat centraal (Wat is de hulpvraag en begeleidingsbehoefte?).
- De ondersteuning vereist een geïntegreerde aanpak.
- De ondersteuning vindt plaats gedurende de hele schoolloopbaan.
- De ondersteuning gaat uit van wat werkt bij de leerling en wat een zo groot mogelijk effect heeft.

Hoofdstuk 1 - Dyslexie volgens het Protocol dyslexie VO

(R. Kleijnen, K. Henneman, A. Smits, Bloomert)

Dyslexie is een stoornis die gekenmerkt wordt door een hardnekkig probleem met het aanleren en accuraat en/of vlot toepassen van het lezen en/of spellen op woordniveau. Hierbij gaat het om objectief waarneembaar gedrag. Het gaat om problemen bij het aanleren en toepassen van lezen en spellen. Het kan zich uiteindelijk manifesteren bij het spellen en/of bij het lezen. Dyslexie heeft gevolgen voor alle vakken (Bron: stichting dyslexie Nederland).

Criteria Dyslexie in het Voortgezet Onderwijs:

1. criterium van achterstand (vo)
De beheersing van het lees- en/of spellingniveau (accuratesse en vlotheid) ligt significant onder het niveau dat vereist is in de (onderwijs)situatie waarin de leerling de lees- en spellingvaardigheid functioneel moet toepassen.
2. criterium van didactische resistentie (vo)
Ondanks adequate remediërende instructie en begeleiding in het verleden (primair onderwijs) of gedurende een periode in het voortgezet onderwijs, blijven de problemen in het aanleren en toepassen van het lezen en/of spellen op woordniveau bestaan.

Kenmerken van leerlingen met dyslexie:

- Problemen met automatiseren: lezen en spellen gaat niet vanzelf
- Bij werken onder druk nemen tempo en nauwkeurigheid af
- Het klankbeeld van woorden is minder goed opgeslagen in hun geheugen
- Moeite om klanken te herkennen en klank- en schriftbeeld te combineren
- Moeite om snel talige informatie uit hun geheugen op te halen
- Dyslexie kan samen met andere stoornissen voorkomen (co-morbiditeit)

Gevolgen

Dyslexie kan de intellectuele of creatieve ontwikkeling van leerlingen hinderen. Dyslexie kan het zelfvertrouwen van leerlingen verminderen.

Dyslexie kan gevolgen hebben voor de werkhouding en werkverzorging.

Signalen voor dyslexie

De mentor, docenten en medewerkers kunnen de volgende signalen bij leerlingen herkennen:

Lezen:

- Traag lezen
- Lezen met veel fouten
- Letters (ui/iu) of de volgorde van letters in woorden (rups/rusp) worden omgedraaid

Spelling:

- Veel spellingsfouten
- Spellingafspraken beklijven slecht
- De werkwoordvervoeging gaat moeizaam bij het schrijven van teksten/ verleden tijd en tegenwoordige tijd worden niet goed aangevoeld
- Veel moeite met meerlettergrepige woorden

Mogelijke aanvullende kenmerken en signalen voor dyslexie

- Er is sprake van een opvallend lage score op het onderdeel spelling bij de Cito-toets 0 die aan het begin van het schooljaar in leerjaar 1 wordt afgenomen. Bij leerlingen in leerjaar 2 worden de scores van de Cito-toets 1 vergeleken met de Cito-toets 0 om de didactische resistentie in kaart te brengen.
- Er is sprake van fonologische zwakte. De leerling heeft moeite met het goed nazeggen van nieuwe woorden en moeite met een goede uitspraak bij Engels/Duits.
- Bij dyslexie is vaak sprake van familiere aanleg (erfelijkheid).
- In het leerling dossier staan vaak gegevens van lage scores (uitgedrukt in DLE) bij leestestjes en/of spellingtestjes. Bijv. De resultaten van de lees- en spellingtest van het drempelonderzoek.
- Er is moeite met het onthouden van feiten (kleuren, namen, maanden, losse woordjes e.d.).
- Er kan sprake zijn van een slecht leesbaar handschrift.

Hoofdstuk 2 - Dyslexie in het ondersteuningsplan van de Prof. Dr. Gunningschool-VSO

Leerlingen die binnenkomen met een dyslexieverklaring

Ouder(s)/verzorger(s) geven op het aanmeldingsformulier dat er sprake is van dyslexie en de leerling in het bezit is van een dyslexieverklaring. De verklaring (kopie is toegestaan) wordt als bijlage toegevoegd bij de aanmelding. Op basis van de dyslexieverklaring wordt er in overleg met ouders en de leerling besloten welke hulpmiddelen en ondersteuning er nodig is op het gebied van dyslexie. Dit wordt opgenomen in het ontwikkelingsperspectiefplan (OPP) en daarmee inzichtelijk gemaakt voor de mentor en docenten.

Leerlingen bij wie het vermoeden van dyslexie bestaat

Bij een vermoeden van dyslexie wordt het volgende stappenplan gevolgd:

1. Bij aanmelding wordt er op basis van het dossier een pre-screening gedaan. Dit geldt zowel voor reguliere- als zijnstroom.
In de dossierscreening wordt gekeken naar de scores voor technisch lezen en spelling. Wanneer deze DLE scores lager zijn dan 40, of wanneer de cito score een E/V geeft, is er aanleiding om een screeningsonderzoek te doen.
2. Docenten en/of andere betrokkenen kunnen signalen (zoals omschreven in hoofdstuk 1) van dyslexie opmerken en geven dit door aan de mentor. De mentor maakt dit bespreekbaar met de casemanager (CM). De CM en mentor bepalen in overleg welke leerlingen gescreend worden. De screeningslijst (zie bijlage 1) wordt gezamenlijk ingevuld. Indien nodig kan beroep worden gedaan op de extern dyslexiedeskundige.
3. Voor het screeningsonderzoek wordt de DST-NL (dyslexie screening test) gebruikt.
4. Wanneer er een hoog risico op dyslexie wordt gemeten (score <84), worden ouders uitgenodigd voor een gesprek op school voor een toelichting van de test. Er volgt een advies om uitgebreid dyslexieonderzoek te laten doen. Dit onderzoek wordt gedaan door een externe dyslexiedeskundige.
Wanneer er geen hoog risico op dyslexie wordt gemeten, wordt er samen met de ouders en leerling gekeken welke ondersteuning nodig is om voldoende van het onderwijsaanbod te kunnen profiteren. Ouders kunnen er altijd alsnog voor kiezen om uitgebreid onderzoek te laten doen.
5. Ouder(s)/verzorger(s) zijn zelf verantwoordelijk voor het organiseren van een uitgebreid onderzoek. School kan ouders/verzorgers informeren over verschillende deskundigen.
6. - Wanneer na uitgebreid onderzoek dyslexie wordt vastgesteld, wordt er na het overleggen van de dyslexieverklaring in het OPP opgenomen welke faciliteiten en ondersteuning er nodig zijn.

- Wanneer er na uitgebreid onderzoek geen dyslexie wordt vastgesteld, wordt er samen met de ouders en leerling gekeken welke ondersteuning nodig is om voldoende van het onderwijsaanbod te kunnen profiteren.

Hoofdstuk 3 – Compenserende en dispenserende maatregelen voor leerlingen van de Prof. Dr. Gunningschool

Compenserende maatregelen zijn middelen die leerlingen ondersteunen bij het lezen en schrijven. De leerling leest en schrijft wel, maar krijgt daarbij ondersteuning van de leerkracht of van een technisch hulpmiddel.

Dispenserende maatregelen zijn nog stevigere maatregelen om de dyslectische leerling te ondersteunen: hierbij krijgt de leerling vrijstelling van bepaalde lees- of schrijftaken, of van bepaalde vakken.

Op de Prof. Dr. Gunningschool-VSO is de dyslexieverklaring leidend voor de inzet van bepaalde compenserende en dispenserende maatregelen.

Kurzweil

Binnen de Gunningschool wordt er voor leerlingen met dyslexie bij voorkeur gewerkt met Kurzweil.

Kurzweil is compenserende software voor lees- en schrijfproblemen zoals dyslexie. Het programma ondersteunt bij problemen die worden ervaren bij teksten lezen, schrijven en begrijpen, structureren en studeren. Daardoor kunnen leerlingen sneller werken en op hun eigen niveau presteren.

Een aantal kenmerken van Kurzweil:

- Zet teksten over in digitale bestanden (kes-bestanden).
- Voorleeswoord/zin/alinea wordt gemarkeerd.
- Tempo, Lettergrootte, kleur kan worden aangepast.
- Voorlezen kan in diverse talen/ stemmen.
- Woordenboekfunctie (ook synoniemen, afbeeldingen).
- Woordvoorspeller.
- Mindmaptool.
- Markeren, automatisch samenvatten, tekstballonnen/notities mogelijk.

Voor uitgebreide informatie over Kurzweil zie: <https://www.lexima.nl/compenseren/kurzweil-3000>

Naast Kurzweil kan de leerling ook gebruik maken van verschillende andere faciliteiten en compensatiemogelijkheden. Hieronder wordt een overzicht gegeven.

Lezen:

- Toetsen worden in lettertype Arial 12 aangeleverd (conform de examens). Indien aangegeven in dyslexieverklaring > vergroting.
- Indien beschreven in dyslexieverklaring; extra tijd (25%).
- De leerling hoeft in de klas niet hardop voor te lezen als de leerling dit niet wenst.
- De leerling kan gebruik maken van Kurzweil (voorleesprogramma).

Spelling:

- Niet meetellen van spellingfouten als spelling er niet toe doet en de betekenis van het antwoord er niet door verandert.

Opmerking: bij topografie telt spelling tot op zekere hoogte wel mee: de plaats moet herkenbaar zijn.

- Aangepaste beoordeling voor de spelling bij Nederlands en bij de moderne vreemde talen (volgens de afspraken bij de sectie Nederlands en bij de sectie moderne vreemde talen).
 - **Moderne vreemde talen:** spelling telt mee als de spelling centraal staat.
 - **Nederlands:** spelfouten tellen alleen mee bij het onderdeel (werkwoord)spelling, dus niet bij grammatica ed.
- Meer schrijftijd (richtlijn: 25% meer tijd)
- Gebruik van spellingcontrole toestaan.

Extra hulpmiddelen:

- Spellingkaart (deze is in aanvraag)
- Opzoekboekje spelling (<https://braams.nl/opzoekboekje/opzoekboekje-spelling>)
- Computergebruik (voor bepaalde opdrachten/bestanden) ter compensatie.
- Gebruik van programma Kurzweil

Diversen:

- Gebruik van voorleesprogramma Kurzweil tijdens de proefwerken of tijdens het Programma Toetsing en Afsluiting (PTA).
- Tijdens Cito-afname: apart lokaal met voorgelezen versie.
- School levert kes-bestanden aan voor Kurzweil.

Hoofdstuk 4 – Dyslexiebegeleiding voor leerlingen van de Prof. Dr. Gunningschool

De begeleiding van leerlingen met dyslexie vindt zoveel mogelijk binnen klassenverband plaats. Dat houdt in dat tijdens klassikale lessen rekening wordt gehouden met leerlingen met dyslexie. De ondersteuningsbehoeften van deze leerlingen worden verwerkt in de klassenmap, zodat deze voor alle docenten terug te vinden zijn.

In schooljaar 2020-2021 worden de faciliteiten beschreven in hoofdstuk 3 geïmplementeerd voor alle leerlingen met een dyslexieverklaring binnen de school. Leerlingen worden waar nodig ondersteund/ getraind in het gebruik van de ingezette hulpmiddelen als Kurzweil.

Verder wordt er onderzocht welke aanvullende ondersteuning er door school geboden kan worden voor deze groep leerlingen

In schooljaar 2021-2022 zal eventueel aanvullende ondersteuning geïmplementeerd worden. Hierbij kan gedacht worden aan:

- Een trainingsgroep spelling met behulp van het programma Muiswerk
- De leerling maakt gebruik van luisterboeken (te leen bij De Daaf VSO) of wordt lid van Passendlezen.nl.

Hoofdstuk 5 – Compenserende en dispenserende maatregelen bij het eindexamen vmbo 2020

Onderstaande informatie komt uit het examenblad.

Voor het treffen van aanpassingen in de wijze van examinering bij leerlingen met dyslexie is een deskundigenverklaring nodig op grond van artikel 55 van het Eindexamenbesluit VO.

Toegestaan:

- verklanking (voorlezen van teksten).
- maximaal 30 minuten extra tijd.
- gebruik van de computer als schijfgerei, waarbij voor dyslectici de spellingscontrole mag worden gebruikt. Bij gebruik van de computer ziet de school erop toe dat de leerling geen toegang heeft tot hulpmiddelen die niet zijn toegestaan. Zie het document 'Computer als schijfgerei' op Examenblad.nl.

Niet toegestaan:

- digitaal woordenboek.
- spellingkaarten, grammaticakaarten of stappenplannen.
- een andere beoordeling van examenonderdelen (met name spelling).

Voor de beoordeling van spelling gelden voor alle leerlingen dezelfde regels. Er is dus geen sprake van een verminderde aftrek voor leerlingen met dyslexie of van het niet meetellen van 'typische dyslexiefouten'. Dit geldt ook voor het schoolexamen.

Alleen leerlingen met dyslexie mogen spellingcontrole gebruiken. Als een leerling zonder dyslexie om andere redenen spraaksynthese gebruikt, (bij TOS, een visuele beperking of met specifieke toestemming van het CvTE) mag de spellingcontrole dus niet worden gebruikt.

Voor meer informatie omtrent regelingen voor leerlingen met een dyslexieverklaring en het eindexamen zie ook www.examenblad.nl (brochure kandidaten met een beperking).

Bijlage 1 - Screeningslijst van dyslexie

Signaleer je op het leesgebied dat de leerling:	Ja	Nee	Weet niet	Twijfel
1. slechts korte tijd kan doorlezen				
2. onvoldoende leesplezier heeft				
3. veel leesfouten maakt				
4. onvoldoende vloeiend leest				
5. onvoldoende zeker is tijdens het lezen				
6. onvoldoende concentratie heeft				
7. moeite heeft met de ontsleuteling van lange woorden				
8. moeite heeft met de ontsleuteling van nieuwe woorden				
9. moeite heeft met de ontsleuteling van namen				
10. nog clusterend (uit-hui-len) leest				
11. nog spellend (k-e-r-s-t -> kerst) leest				
12. traag leest				
13. dat de leerling moeite met het lezen van Engelse woorden				
14. klanken (bek -> dek) verwisselt				
15. slordig (de wordt het) leest				
16. dat de leerling radend (kop wordt beker) leest				
17. bij tijdsdruk meer fouten maakt				

Opmerking:

.....

.....

Signaleer je bij de spelling dat de leerling:	Ja	Nee	Weet niet	Twijfel
1. slechts korte tijd kan doorschrijven				
2. onvoldoende schrijfplezier heeft				
3. schrijffouten niet zelf kan opsporen				
4. een onjuiste spellingsstrategie heeft				
5. onvoldoende zeker is tijdens de spelling				
6. onvoldoende concentratie				
7. moeite met letterkennis heeft (d wordt j/ue; eeuw/euw)				
8. moeite met klankvolgorde heeft (wesp wordt vesp)				
9. moeite met spellingsregels heeft				
10. moeite heeft met woordbeelden (nauw/nouw; beide/bijde)				
11. de juiste schrijfwijze slecht onthoudt				
12. er onvoldoende tempo is				
13. er veel verbeteringen zijn				
14. bij Engels veelal fonetisch schrijft				
15. veel fouten maakt bij de werkwoordspelling				

Opmerking:

.....

.....

Bijlage 2 – De houding van de docent t.a.v. een leerling met dyslexie

M.b.t. de attitude. Hij/zij:

1. Schept een positief beeld van een leerling met dyslexie.
2. Geeft multi-sensorisch onderwijs (zien, horen, voelen e.d.).
3. Heeft hoge verwachtingen van en vertrouwen in een leerling.
4. Geeft de leerling de kans uit te blinken op sterke punten.
5. Geeft positieve feedback.
6. Laat de leerling het gevoel van eigenwaarde behouden.
7. Laat de leerling merken dat er begrip is voor de situatie.

M.b.t. goed lesgeven door de docent. Hij/zij:

1. Houdt instructies kernachtig.
2. Controleert of een instructie begrepen wordt.
3. Geeft geen meervoudige opdrachten.
4. Zorgt voor orde en rust.
5. Plaatst feiten in contexten.
6. Benadrukt de logica, samenhang en geeft ezelsbruggetjes.

M.b.t. lezen. Hij/zij:

1. Leest voor.
2. Stimuleert en staat gebruik toe van boeken op band/cd-rom en andere hulpmiddelen.
3. Geeft extra tijd.
4. Leert goede tekstbegrip-strategieën aan (zoals aangeleerd bij Nederlands).
5. Laat de leerling niet hardop voorlezen in de klas als hij/zij dit niet wenst of kondigt een voorleesbeurt ruimschoots van te voren aan.
6. Let op lettertype en bladspiegel.

M.b.t. spelling. Hij/zij:

1. Bespreekt alzijdig d.w.z.:
 - De docent leest de woorden voor (fonologische code).
 - De leerling spreekt het woord uit (articulatorische code).
 - De woorden worden indien nodig verklaard (semantische en syntactische code).
2. Gebruikt verschillende technieken om nieuwe woorden aan te leren. Bijvoorbeeld; het structureren van woorden, visuele kenmerken, betekenis, schrijven en ezelsbruggetjes.
3. Maakt samen met de leerling een individueel afsprakenschrift voor spelling.

M.b.t. huiswerk. Hij/zij:

1. Leert efficiënte studeermethodieken aan (internetprogramma zoals www.wrts.nl / www.quizlet.nl of www.overhoor.nl of met behulp van kaartjes).
2. Biedt aan dat een leerling aantekeningen of tekst uit de handleiding mag kopiëren.

M.b.t. proefwerken. Hij/zij:

1. Formuleert de proefwerkvragen eenvoudig en eenduidig.
2. Geeft extra tijd (25%) indien dit beschreven staat in de dyslexieverklaring van de desbetreffende leerling.
3. Loopt regelmatig langs en vraagt of de leerling nog wat nodig heeft.
4. Bespreekt het proefwerk na of biedt aan een PW mondeling te doen/herkansen.
5. Bespreekt de faciliteit Kurzweil.
6. Biedt indien nodig een vergroot proefwerk aan.
7. Staat het gebruik van overzichten, afsprakenschrift voor spelling e.d. toe.